

Блокування кордонів з ЄС: урок для України щодо захисту національних інтересів на шляху до ЄС

16 січня Міністерство інфраструктури Польщі підписало угоду з протестуючими, що дало можливість розблокувати пункти пропуску на кордоні з Україною, які блокувалися з листопада минулого року. Ніби складне питання вирішено майже остаточно й Україна може перегорнути цю сторінку у своїй історії, зокрема, щодо наших взаємовідносин з Польщею та іншими країнами європейського союзу в питання доступу української аграрної продукції та доступу послуг українських перевізників на європейський ринок, проте ця історія не завершена остаточно і в рамках нашої майбутньої євроінтеграції потребує ретельного аналізу з відповідними висновками та рекомендаціями.

Здатність країни взаємодіяти з європейськими партнерами має велике значення для розвитку та стабільності економіки. У контексті подій останніх років, враховуючи геополітичні перетрубації, блокування кордонів може стати важливим фактором, який впливає на економіку України та країн ЄС. Розглянемо хронологію подій.

Польські перевізники оголосили страйк 6 листопада 2023 року, негайно заблокувавши три з чотирьох пунктів пропуску на українсько-польському кордоні: «Гребенне – Рава-Руська», «Корчова – Краковець» та «Дорогуськ – Ягодин». Пізніше, з 23 листопада, також було припинено роботу пункту пропуску «Медика – Шегині».

Вимоги, пред'явлені учасниками протесту включали наступне:

- Повернення дозволів для українських перевізників.
- Посилення вимог перевезень у рамках сертифікатів Європейської конференції міністрів транспорту.
- Заборона реєстрації в Польщі компаній із капіталом за межами Євросоюзу.
- Отримання доступу до української системи «Шлях».
- Упорядкування черг для машин із ЄС в системі «ЄЧерга».
- Виділення окремих черг для порожніх автомобілів.

Протестні акції розпочали поширюватися на сусідні країни, зокрема, словацькі, угорські та румунські перевізники виразили свою підтримку польським колегам.

Блокада пунктів пропуску призвела до втрат у сфері експорту та імпорту, зокрема, за даними Національного банку України, втрати становили \$160 млн та \$700 млн відповідно. Середньоденна кількість вантажівок, що перетнули кордон, зменшилася на 40%.

Уряд Польщі відреагував на блокаду наприкінці листопада, запропонувавши скасувати обов'язкову реєстрацію транспортних засобів у системі «ЄЧерга» та створити спільний комітет з ЄС для аналізу впливу «транспортного безвізу» на ринок автомобільних перевезень.

Середній час очікування перетину польсько-українського кордону сягає близько 130 годин, що створює надзвичайно напружену ситуацію для перевізників та водіїв.

Під час дебатів у Сеймі польські депутати висловлювали переконання, що автотранспортна галузь є важливим стовпом польської економіки. За даними зі спічбоку Сейму, польські перевізники контролюють понад 30–40% європейського ринку автоперевезень, що становить близько третини усіх автоперевезень у Євросоюзі. У цій галузі зайнято близько мільйона осіб, яка приносить близько 8% польського ВВП щорічно, а також сплачує 16 млрд злотих податків.

Польські перевізники здобули свої позиції на європейському ринку важкою працею, конкуруючи з німецькими, французькими та іспанськими колегами. Однак деякі деформації в ціноностях конкурентів та реакція на ринкові тенденції спричинили напругу. Поляки відчують негативні наслідки зростаючого конкурентного тиску, зокрема від українських перевізників, які використовують нові можливості після скасування дозволів на комерційні перевезення.

У 2020 році Європейський парламент прийняв Пакет мобільності, спрямований на забезпечення дотримання правил оплати праці, робочого часу та комфорту водіїв. Однак деякі малі транспортні компанії не дотримуються цих правил, а звинувачують у цьому українських перевізників, що створює додаткові напруги на ринку.

З розвитком ситуації на ринку та зростанням конкуренції польські перевізники відчують втрати і стикаються з фінансовими труднощами. Наприкінці 2022 року, після початку повномасштабної війни, ціни на перевезення тимчасово зросли, але пізніше почали повертатися до звичайного рівня, що важко переживають польські перевізники.

Організатори польських протестів заявляють, що українські конкуренти спричиняють їм значні труднощі та загрожують їхньому існуванню на ринку. Однак деякі експерти вважають, що зниження ставок та інші труднощі в галузі спричинені не лише українським чинником, а також змінами в ринкових умовах та попиті на перевезення.

Тимчасовий міністр інфраструктури Польщі заявив про дієвість транспортної інспекції та контролю над українськими перевізниками, але зазначив, що є деякі порушення, за які накладаються штрафи. Польська статистика також підтверджує зростання експорту вантажівок до України та його вплив на польську економіку.

Блокада кордону має серйозні наслідки для різних галузей польської економіки, включаючи перевезення та постачання товарів. Це призводить до збільшення часу очікування на кордоні, перевантаженості портів та інших проблем для бізнесу та споживачів.

Польсько-українська економічна палата виступила проти блокади кордону, наголошуючи на шкоді для економіки обох країн. Однак деякі польські ділові асоціації закликають до пошуку компромісу з українськими перевізниками.

У січні 2024 року польські перевізники досягли згоди з урядом Польщі та припинили протест. Проте польські водії вимагають відновлення системи дозволів для українських компаній, які працюють на території ЄС, та вимагають дозволів для європейських далекобійників, які в'їжджають в Україну.

Міністри сільського господарства п'яти країн направили лист до Єврокомісії із проханням ввести ввізне мито на українське зерно. Польща оголосила про безстрокову заборону на експорт українських товарів через польсько-український кордон. Міністр сільського господарства Польщі виступив проти розширення вільної торгівлі з Україною через ризик «надмірного агроімпорту».

Протестувальники в Румунії домовилися з урядом щодо деяких вимог, але продовжують обмежувати рух транспорту на кордоні з Україною. У Польщі перевізники завершили блокаду кордону та угоду з міністерством інфраструктури, припинивши протести до 1 березня 2024 року. Румунські фермери вимагають від влади дій на рівні ЄС для захисту від українського імпорту сільськогосподарської продукції. Альянс із сільського господарства направив листа до президента, прем'єра та міністра Румунії з проханням вжити заходів. Вони вимагають створення системи контролю над імпортом, включаючи визначення призначення продукції ще до ввезення на територію ЄС та встановлення граничних значень на імпорт.

Міністр сільського господарства Польщі Чеслав Секерський повідомив про перші результати переговорів з Україною. Вони домовилися про створення технічних груп для регулювання торгівлі між країнами. Секерський закликав Єврокомісію призупинити реформи, що можуть підвищити собівартість виробництва та скоротити обсяги сільськогосподарського виробництва.

Єврокомісія готується до внесення змін у торговельне законодавство ЄС для обмеження імпорту сільськогосподарської продукції з України під тиском масових протестів та блокування кордонів. Зміни передбачають можливість накладання ембарго на імпорт з України в окремі країни-члени ЄС, якщо місцевий ринок буде переповнений. Внесені зміни мають набути чинності до червня 2025 року.

Блокада кордону та обмеження на український експорт негативно впливають на загальний обсяг експорту України. Проте покращення ситуації спостерігається у морських перевезеннях та експорті чорних металів. Україна відкрита до переговорів та пропонує ліцензування на свою продукцію, але це не влаштовує сусідні країни.

Експерти вказують на різницю у підходах Німеччини під час вступу Польщі до ЄС порівняно з сучасним конфліктом щодо торговельних умов з Україною. Питання блокування кордону та розв'язання спірних питань між Україною та країнами-членами Євросоюзу набуває особливого значення в контексті переговорів щодо можливого членства України в ЄС. Оскільки Україні доведеться укласти угоди з кожною країною-членом, вирішення торговельних та транспортних питань стає важливою складовою майбутніх переговорів.

Одним із ключових аспектів переговорів є збереження балансу між відстоюванням інтересів України та врахуванням інтересів країн-сусідів. Україна повинна показати переваги для своїх сусідів, включаючи сприяння інвестиціям та розвиток спільного бізнесу, щоб переконати їх у вигодах від її вступу в ЄС.

Після вступу України в ЄС очікується значне зміцнення внутрішнього ринку та збільшення сільськогосподарських ресурсів. Однак необхідно забезпечити, щоб цей процес був сприятливим як для України, так і для країн-членів, зберігаючи баланс між економічними та соціальними інтересами всіх сторін.

Щоб поліпшити розвиток різних регіонів, у Європейському Союзі створюють окремі фонди й виділяють цільові кошти. Це називають політикою згуртованості. З її допомогою ЄС допомагає регіонам, де люди мають менше грошей або де існують інші проблеми, варті уваги, наприклад, безробіття серед молоді, погана освіта, забруднене навколишнє середовище чи міграція. Коли Україна приєднається до Європейського Союзу, вона зможе отримувати ці гроші, себто конкурувати за фінансування на підтримку менш розвинених регіонів. За поточними правилами, кошти з фондів згуртованості отримують не лише бідні, а й багаті країни. І нині в ЄС лунають пропозиції змінити це й направляти виплати лише бідним.

Як зазначають в Інституті економічних досліджень Кельна, таке переспрямування витрат збільшить фонди для майбутніх країн-членів ЄС. Це означає, що підтримку надаватимуть лише державам, які потребують допомоги, тоді як багатші члени сплачуватимуть за політику згуртованості. Представники інституту вважають, що логічно було б перерозподілити ці ресурси Україні в разі її вступу до ЄС. Цей крок відкриє для нас нові можливості економічно зростати й розвиватися, зокрема, у сільському господарстві, торгівлі й інших галузях. Підвищення потенціалу обробних земель і доступ до нових ринків може сприяти прогресу не лише України, а й багатьох європейських держав. Що призведе до економічного піднесення ЄС загалом.

Водночас вступ України до Європейського Союзу може мати і певні негативні наслідки, які потрібно врахувати. Він здатен створити труднощі для країн-членів ЄС, зокрема в торгівлі, посилити конкуренцію на ринках. Наприклад, деякі промислові сектори країн-членів можуть стати менш конкурентоспроможними через прихід на ринок українських підприємств. Таку ситуацію ми вже спостерігаємо на прикладі експорту зернових до Польщі. У відповідь країни ЄС можуть запроваджувати протекціоністські заходи, щоб захистити свій ринок. Вступ України здатен посилити міграційний тиск на країни-члени ЄС. Хоча це може сформуванати нові перспективи для розвитку робочої сили та ринку праці, великий приплив українських мігрантів створить додаткову напругу в суспільстві.

Нині євробюрократи розглядають варіант моментального великого розширення, коли у визначений час пакетом нададуть членство Україні, Молдові та Грузії, причому, вірогідно, разом з країнами Балкан. Брюссель намагатиметься визначити, як розширення вплине на бюджет ЄС. За даними Інституту економічних досліджень Кельна, воно призведе до додаткових витрат майже на 260 млрд євро. З цієї суми 186 мільярдів євро припадають на Україну. Євросоюз погоджує довготермінові плани видатків на 7 років. Попередні показники на 2021-2027 роки склали 1,2 трильйона євро. У разі розширення ЄС витратитиме на 12–15% більше, якщо говоримо виключно про вступ України. Водночас варто пам'ятати, що з кожним роком знадобиться все більше грошей на охорону здоров'я, енергетику й декарбонізацію, цифровізацію та дослідження, а також оборону й безпеку. Щоб подужати таке розширення, необхідно реформувати систему ухвалення рішень. Вето Орбана продемонструвало: система одностайного ухвалення рішень має залишитися в минулому.

Україні слід готуватися до того, що на кожному етапі переговорів вона стикатиметься із

зауваженнями країн-членів, які вимагатимуть виконати певні умови й врахувати застереження. Проте цього не варто боятися, адже такий шлях проходили всі країни-кандидати. Переговори передбачають відкриття 6 кластерів: фундаментальні сфери (6 розділів), внутрішній ринок (10 розділів), конкурентоспроможність й інклюзивне зростання (8 розділів), зелений порядок денний і сталий розвиток (4 розділи), ресурси, сільське господарство та згуртування (4 розділи) й зовнішні відносини (2 розділи). Усього 34 переговорні позиції. Також слід очікувати значного навантаження на уряд й український парламент, яким у швидкому темпі доведеться розробити та прийняти велику кількість законів, щоб гармонізувати національне законодавство з європейським. Уряд провів первинну оцінку: з близько 28 тисяч регуляторних документів ЄС лише 2739 слід імплементувати в українському законодавстві. Водночас 1625 уже прийняті, а решта не потребують погодження, бо є рекомендаціями, протоколами, обмінами листами й іншими подібними документами. Вступ до ЄС відкриє нові можливості для економічного зростання та розвитку, забезпечить українським товарам і послугам доступ до широкого європейського ринку. Це має простимулювати інвестиції та появу нових робочих місць в Україні. Це сприятиме підвищенню стандартів життя громадян через впровадження європейських у сферах освіти, охорони здоров'я, екології та соціального захисту.

Блокування кордонів з Європейським Союзом має значний вплив на українську економіку. Зниження обсягів обміну ресурсами збільшує економічну нестабільність та обмеження можливостей для розвитку підприємств. У цьому контексті, важливо знаходити шляхи для врегулювання конфлікту та підтримки економічного співробітництва між Україною та Європейським Союзом для забезпечення сталого розвитку та процвітання усіх сторін.

Висновки

1. Україні важливо активно взаємодіяти з країнами-членами ЄС, шукаючи компроміси та розв'язання спільних питань у процесі євроінтеграції. Це означає створення конструктивного діалогу з європейськими партнерами, врахування їхніх інтересів та пошук взаємовигідних рішень. Україні слід активно пропонувати ініціативи та розглядати можливі варіанти вирішення спірних питань, що можуть виникнути в процесі приєднання до ЄС, з метою забезпечення сталого прогресу в напрямку інтеграції.

2. Україні необхідно бути готовою до можливих негативних наслідків вступу до ЄС, зокрема, змін у конкурентоспроможності національних промислових секторів, надання послуг та збільшення міграційного тиску на країни-члени ЄС. Для цього важливо розробити стратегії та механізми, спрямовані на підтримку внутрішніх галузей економіки та ринку праці, а також ефективно керувати міграційними процесами. Також потрібно враховувати можливі протекціоністські заходи країн-членів ЄС та розробляти стратегії їх подолання для забезпечення сталого розвитку української економіки та суспільства.

3. Важливо враховувати перспективи перегляду політики згуртованості ЄС, зокрема, перерозподілу ресурсів для майбутніх країн-членів. У разі вступу України до ЄС, перерозподіл цих ресурсів може стати ключовим чинником для її економічного зростання та розвитку, зокрема, у сільському господарстві та інших галузях. Україні слід активно впливати на формування політики згуртованості ЄС, щоб забезпечити належний рівень фінансування та підтримки для свого економічного та соціального розвитку.

4. Можливе розширення ЄС на Україну, Молдову, Грузію та інші країни може суттєво вплинути на бюджет Союзу та європейську економіку в цілому. За даними Інституту економічних досліджень Кельна, розширення може призвести до збільшення витрат ЄС на майже 260 мільярдів євро, з яких значна частина припадатиме на Україну. У цьому контексті Україні слід активно працювати над гармонізацією свого законодавства з європейськими стандартами та ефективно використовувати фінансову підтримку і доступ до європейського ринку для залучення інвестицій та забезпечення сталого економічного зростання.

Список джерел

1. Польща представить зміни до угоди про «транспортний безвіз» ЄС з Україною (<https://www.unian.ua/economics/transport/polsko-ukrajinskiy-kordon-polshcha-predstavit-zmini-do-ugodi-pro-transportniy-bezviz-yes-z-ukrajinoyu-12516693.html>)
2. Як блокування кордонів вплинуло на ситуацію в агросекторі та на економіку країни (<https://www.ukrinform.ua/rubric-preshall/3816711-ak-blokuvanna-kordoniv-vplinu-na-situaciu-v-agrosetori-ta-na-ekonomiku-kraini.html>)
3. Польські «гойдалки»: що відбувається на кордоні (<https://apostrophe.ua/ua/article/economy/foreign-trade/2023-12-24/polskie-kacheli-hto-proishodit-na-granitse/55626>)
4. У Румунії фермери блокують пункти пропуску на кордоні з Україною попри угоду з урядом (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/17/7177652/>)
5. Блокада кордону. НБУ оцінив втрати українських експортерів у \$160 млн (<https://forbes.ua/news/blokada-kordonu-nbu-otsiniv-vtrati-ukrainskikh-eksporteriv-u-160-mln-19122023-18004>)
6. Блокада українсько-польського кордону: як розгорталися події (<https://www.slovoidilo.ua/2023/12/22/infografika/polityka/blokada-ukrayinsko-polskoho-kordonu-yak-rozhortalysya-podiyi>)
7. Спочатку Польща заблокувала українське зерно, тепер перевезення. Що наступне? (<https://forbes.ua/money/chomu-polyaki-zablokuvali-polsko-ukrajinskiy-kordon-ta-yak-virishuetsya-tsya-problema-26122023-18144>)
8. Польща підтвердила: заборона на збіжжя з України діятиме до розробки захисних механізмів у ЄС (<https://agri-gator.com.ua/2024/01/22/polshcha-pidtvirdyla-zaborona-na-zbizhzhia-z-ukrainy-diiatyme-do-rozrobky-zakhysnykh-mekhanizmiv-u-ies-agravery/>)
9. Єврокомісія виділила €230 млн на підтримку польських виробників кукурудзи (<https://agri-gator.com.ua/2024/01/22/ievrokomisiia-vydilyla-e230-mln-na-pidtrymku-polskykh-vyrobnikiv-kukurudzy-latifundist/>)
10. У Польщі фермери планують перекрити всі дороги через імпорту зерна з України (<https://news.online.ua/u-polshhi-fermeri-planuiut-perekriti-vsi-dorogi-cerez-import-zerna-z-ukrayini-871661/>)
11. Польські виробники вимагають квоти на український цукор і обіцяють приєднатися

- до протестів (<https://agri-gator.com.ua/2024/01/22/polski-vyrobnyky-vymahaiut-kvoty-na-ukrainskyj-tsukor-i-obitsiaiut-priednatysia-do-protestiv-agravery/>)
12. Румунські фермери звернулися до влади з вимогами щодо імпорту з України (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/01/21/7177900/>)
 13. Польща і Україна досягли прогресу в питанні агрополітики (<https://agri-gator.com.ua/2024/01/22/polshcha-i-ukraina-dosiahly-prohresu-v-pytanni-ahropolityky-ahropolit/>)
 14. Британія виділила \$25 млн на розблокування експорту продовольства з України (<https://agri-gator.com.ua/2024/01/21/brytaniia-vydilyla-25-mln-na-rozblokuvannia-eksportu-prodovolstva-z-ukrainy/>)
 15. Єврокомісія таки піде на заборону імпорту української агропродукції – які країни в переліку (https://24tv.ua/business/yevrokomisiya-zaboronit-import-ukrayinskogoyi-agroproduktsiyi_n2478012)
 16. Економіка України у 2023 році: головне (<https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>)
 17. Блокаду треба знімати до Різдва – колишній член уряду Польщі (<https://apostrophe.ua/ua/article/world/europe/2023-12-20/blokadu-nujno-snimat-do-rojdestva--byivshiy-chlen-pravitelstva-polshi/55621>)
 18. Польські «гойдалки»: що відбувається на кордоні (<https://apostrophe.ua/ua/article/economy/foreign-trade/2023-12-24/polskie-kacheli-hto-proishodit-na-granitse/55626>)
 19. Скільки коштує вступ України в ЄС (<https://provse.te.ua/2024/01/skilky-koshtuie-vstup-ukrainy-v-yes/>)

Цей аналітичний матеріал був представлений Мережею захисту національних інтересів «АНТС» в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєт в Україні. Зміст цього аналітичного матеріалу є винятковою відповідальністю Раєт та його партнерів і не обов'язково відображає погляди USAID або уряду США.